

**Μήνυμα
εὐὸν ἄνθρωπο τῆς τρίτης χιλιετίας
μὲ βάση τὴν διδασκαλία
τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ**

Πρωτοπρ. Γεωργίου Χρ. Εὐθυμίου
Ἐπικούρου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

Συμπληρώθηκαν δύο χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τὴν
Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τότε, πού «Ὁ
Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ
ζωὴ τῶν ἀπάντων» (Α1, σ. 116)¹, ὁ Κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστός, ἔγινε ἄνθρωπος τέλειος «ἐκ
Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου».

---

1. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο παραπέμπομε στὶς Διδαχὲς τοῦ
ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅπως αὐτὲς δυμοσιεύωνται στὴν
ἐργασία τοῦ Ἰω. Μενοῦνου, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Διδαχὲς
(καὶ βιογραφία), Ἀθήνα «Τῆνος», 1979.

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσαρκώθη, «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» (Γαλ. 4,4) γιὰ νὰ σώσῃ τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο, τὸν ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ «ἀρχαῖον κάλλος», τοῦ ἀνοίξῃ τὸν κεκλεισμένο Παράδεισο καὶ τὸν ἀξιώσῃ νὰ πραγματώσῃ τὸν λόγο τῆς ὑπάρξεώς του, δηλαδή, τὸν ἀγιασμὸ καὶ τὴν θέωση.

Ὅπως σημειώνη χαρακτηριστικὰ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Μέγας «Αὐτός (ὁ Χριστός) ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν»².

Ὁ Θεάνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή» (Ἰω. 14,6), «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἑβρ. 13,8), κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν του ἐφάνέρωσε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ τὴν σημασία τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς Αὐτόν. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν σχέση εἶχε ἀποξενωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, πού σκοτισμένος ἀπὸ τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία, ρίζα τῶν λοιπῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ἀμετανοησία τῶν πρωτοπλάστων καὶ τοῦ γένους των (πρβλ. Ρωμ. 5,19), κατοικοῦσε «ἐν χώρα καὶ

---

2. Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας Αὐτοῦ, P.G., 25, 192.

σκιᾷ θανάτου» (Ήσ. 9,1), ὑποχείριος τοῦ διαβόλου, τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

Ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐγνώρισε τὸν Πατέρα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς «ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται αὐτὸς ἀποκαλύψαι» (Ματθ. 11, 27) καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον «οὐδεὶς ἔρχεται εἰ μὴ δι' ἐμοῦ (διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ)» (Ἰω. 14,6). Μᾶς ἐγνώρισε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸν Παράκλητο, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» (Ἰω. 15,26). Τοῦτο «ἔπεμψε ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς» (Ἰω. 15,26) κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω. 16,13).

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, μὲ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν βάπτισι τῶν πρώτων τριῶν χιλιάδων χριστιανῶν (Πράξ. 2,41), φανερόνεται δημοσίως ἐπὶ τῆς Γῆς ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα, ποῦ ἔχει κεφαλὴ τὸν Χριστό (Κολ. 1, 18, 24, Ἐφεσ. 1, 22, 23 κ.ἄ.). Αὐτὴ ἐμπνεομένη καὶ καθοδηγουμένη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα συνεχίζει τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Χριστοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Προσλαμβάνει, θεραπεύει καὶ σώζει ὄλους ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, πού ἀνταποκρινόμενοι ἐλευθέρως στὴν κλήση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐγκεντρίζονται διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς αὐτήν, μετέχουν τῆς ζωῆς τοῦ Σώματος μὲ τὴν συμμετοχὴ στὰ Μυστήρια καὶ γίνονται ἔτσι κοινωνοὶ τῆς σωτηρίας, πού ἀπορρέει **ἀποκλειστικὰ** ἀπὸ τὴν ἀπολύτρωση τὴν «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» καὶ χορηγεῖται **δωρεὰν** σὲ ὄλους ὅσους θέλουν καὶ ζητοῦν αὐτήν (πρβλ. Ρωμ. 3,24, Πράξ. 4,12).

Αὐτὴν τὴν ἀλήθεια, πού ἀποτελεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ χαρμόσυνο μήνυμα γιὰ τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο, οἱ «ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου» (Λουκ. 1,2), οἱ Ἀπόστολοι, ἔλαβαν ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Χριστό, μὲ τὸ «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19), νὰ τὴν καταστήσουν γνωστὴ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἐπετέλεσαν εἰς τὸ ἀκέραιον οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο μάρτυρες τῆς ἀληθείας «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πράξ. 1,8), ἐπισφραγίσαντες τὴν μαρτυρία τους αὐτὴ μὲ τὸ ἴδιο τοὺς τὸ αἷμα. Αὐτοὶ δὲν ἐδίδασκαν δικές τους δοξασίες ἢ «ἐντάλματα ἀνθρώπων» (Ἦσ. 29,13), ἀλλὰ «ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἑωράκασι, ἀκηκόασι καὶ

αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου, δη-
λαδῆ, τῆς ζωῆς» (Α΄ Ίω. 1,1).

Οἱ Ἀπόστολοι, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀνταποκρί-
νονταν στὸ κήρυγμά τους καὶ ἐβαπτίζοντο, ἴδρυναν
τις κατὰ τόπους Ἐκκλησίες. Ἐξέλεγαν, φωτιζόμε-
νοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀπὸ τοὺς πιστεύοντες,
καὶ χειροτονοῦσαν ἄνδρες (πρβλ. Πράξ. 20,28)³
πλήρεις «πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου» (Πράξ.
6,5), «οἵτινες ἱκανοὶ ἦσαν καὶ ἐτέρους διδάξαι»
(Β΄ Τιμ. 2,2). Πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν χειροτονία
παρέδιδαν τὴν παρακαταθήκη τῆς πίστεως, τὴν
ἀποστολικὴ διδαχὴ, τὴν ὁποῖαν οἱ χειροτονου-
μενοι ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι εἶχαν
ὑποχρέωση νὰ διαφυλάξουν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ,
ἀσινῆ καὶ ἀλώβητον καὶ νὰ τὴν μεταδώσουν διὰ
τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς στοὺς ἐπιγενομένους.

Τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, ἄρα καὶ τῆς διδα-
χῆς, παύουν νὰ μετέχουν ὅσοι περιπίπτουν στὴν
αἴρεση καὶ τὸ σχίσμα, πὺ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀπο-

---

3. Ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ρώμης γράφει, ὅτι «κατὰ χώρας καὶ
πόλεις κηρύσσοντες (οἱ Ἀπόστολοι), καθέσταναν τὰς ἀπαρ-
χὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ
διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν», Ἐπιστολὴ πρὸς Κο-
ρινθίους Α΄, P.G. 1, 292-3.

κόπτουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ στεροῦνται ἔτσι τῆς θείας Χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας. Τοῦτο διακηρύσσει κατὰ κλασσικὸ τρόπο ὁ ἅγιος Κυπριανὸς μὲ τὴν ἔκφραση «*Extra ecclesiam salus non est*»⁴.

Ἔτσι πορεύθηκε ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὶς δύο χιλιετίες πὺν πέρασαν. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ συνεχίση νὰ πορεύεται κατὰ τὴν τρίτη χιλιετία καὶ μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων, γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ὁ Χριστὸς παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας»⁵. Κατὰ τὴν διαδρομὴ της μέσα στὸν χρόνο θὰ κηρύσση σταθερὰ «Χριστὸν ἑσταυρωμένον» (Α' Κορ. 1,23) καὶ ἀναστάντα. Θὰ καλῆ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐγκεντρισθοῦν εἰς αὐτὴν γιὰ νὰ σωθοῦν, «τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον»⁶, κατὰ τὴν βούληση τοῦ θείου αὐτῆς Δομήτορος, «ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμ. 2,4).

Θὰ συνεχίση ἡ Ἐκκλησία νὰ πορεύεται, νὰ ἐπι-

---

4. Epist. 73, 1123, P.L. 3, 1169

5. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Ἀθῆναι 1973, σ. 169.

6. Γρηγ. Θεολόγου, Ἐπιστολὴ 101, Πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον κατὰ Ἀπολλιναρίου, P.G. 37, 181.

τελῆ τὸ σωτήριο ἔργο της, νὰ διδάσκη τὴν ἅπαξ παραδοθεῖσα ἀλήθεια, καθότι αὐτὴ εἶναι «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α΄ Τιμ. 3,15), μακριὰ ἀπὸ κοσμικοὺς νεωτερισμοὺς καὶ ἐκσυγχρονισμοὺς. Θὰ προσλαμβάνη καὶ ἐξαγιαζῆ κάθε ἀνθρώπινο ἔργο καὶ ἐπίτευγμα, πὺ θὰ προσφέρεται μὲ εὐχαριστία στὸν Θεό. Ὅπως καὶ θὰ ἀπορρίπτῃ τὶς αὐτόνομες ἀνθρώπινες δοξασίες, παραδόσεις, «τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» (Α΄ Τιμ. 6,20), τὶς παντοειδεῖς πλάνες τῶν «τέκνων τοῦ διαβόλου» (Α₂, σ. 168), πὺ «περιάγουν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον» (Ματθ. 23,15), «πλανῶντες καὶ πλανώμενοι» (Β΄ Τιμ. 3,13) καὶ ἐπιδιώκουν νὰ παρασύρουν στὴν ἀπώλεια «εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς» (Ματθ. 24,24).

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὑποτακτικοὶ τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος «ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη» (Α΄ Πέτρ. 5,8), εἶναι παρόντες σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ τόπο, ἔτοιμοι νὰ ἐπιτελέσουν τὸ ὀλέθριο ἔργο τους. Κίνητρό τους τὸ δαιμονικὸ μῖσος κατὰ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὑπερόχου πλάσματός Του, τοῦ ἀνθρώπου. Συνεχῶς ἐφευρίσκουν κακέκτυπα ἀληθείας, θρησκείες, παρα-

θηρσκειῖες, μαγεῖες, ἀπατηλές φιλοσοφίες καὶ ἰδεολογίες πολιτικές, κοινωνικές, οἰκονομικές κ.ἄ. Μὲ μεγάλη παραγωγικὴ ἰκανότητα ἀναδεικνύουν διαρκῶς ψευδομεσσίες, «ψευδόχριστους καὶ ψευδοπροφήτας» (Ματθ. 24,24), μέσω τῶν ὁποίων προσπαθοῦν νὰ συσκοτίσουν τὴν ἀλήθεια, νὰ ἐξουδετερώσουν τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία, προκειμένου νὰ καταστρέψουν τὸν ἄνθρωπο. Ἐχοντες ὡς πρότυπο τὴν διαβολή, μέσω τῆς ὁποίας ὁ πεπτωκὼς Ἐωσφόρος ἐξηπάτησε τοὺς πρωτοπλάστους, προσπαθοῦν νὰ πείσουν τὸν ἄνθρωπο, ὅτι μπορεῖ μόνος του, αὐτονόμως, νὰ γνωρίση τὸν ἑαυτό του, νὰ ρυθμίση τὴν προσωπικὴ καὶ οἰκογενειακὴ του ζωὴ, νὰ λύση τὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας, νὰ κυβερνήση τὸν πλανήτη Γῆ καὶ ὀλόκληρο τὸ Σύμπαν, νὰ γίνη μὲ ἄλλα λόγια μὲ τίς δικές του δυνάμεις Θεός.

Πολλοὶ ἄνθρωποι, δυστυχῶς, μέσα στὴν διαρρεύσασα δισχιλιετία ἔδωσαν πίστη, ὅπως οἱ πρωτόπλαστοι, στὴν διαβολὴ τοῦ Σατανᾶ. Ἀρνήθηκαν τὸν Χριστὸ καὶ προσεπάθησαν καὶ προσπαθοῦν νὰ ρυθμίσουν αὐτονόμως τὴν ζωὴ τους καὶ τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων ἐρήμην Αὐτοῦ. Ἐνεργοῦν σὰν νὰ μὴ ἐσαρκώθη ὁ Χριστός, νὰ μὴ ἐφάνερωσε τὴν

ἀλήθεια, νὰ μὴ ἄφησε «ὕπογραμμόν» (Α' Πέτρ. 2,21) ζωῆς, νὰ μὴ ἐθαυματούργησε, νὰ μὴ ἔπαθε, ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν. Εἶναι γοητευμένοι ἀπὸ τὴν γεύση τοῦ καρποῦ τῆς γνώσεως καὶ τὶς ὅποιες κατακτήσεις σὲ διάφορα πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ, παρὰ τὸ ὅτι αὐτὲς διευρύνουν τὸ μέγεθος τῆς ἀγνωσίας. Εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὶς ὅποιες πρόσκαιρα ἐντυπωσιακὲς ἐπιτυχίες, ἐγκλωβισμένοι σὲ ποικίλες ψευδαισθήσεις καὶ αὐταπάτες. Συνεχίζουν τὶς διηνεκεῖς ἀτελέσφορες προσπάθειες τοῦ Σισύφου καὶ τοῦ Ταντάλου, βιώνοντας ἔτσι τὸ ἀδιέξοδο μαρτύριο καὶ τὴν κόλαση τοῦ ὑποταγμένου στὸν θάνατο, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως.

Ἄλλ' ὁ ἀναλλοίωτος Τριαδικὸς Θεὸς «ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰω. 4,8). Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μέριμνά Του γιὰ τὸ ἄτακτο καὶ ἀνόητο παιδί, τὸν ἄσωτο ἄνθρωπο, εἶναι δεδομένη. Παντοῦ καὶ πάντοτε στέλλει μάρτυρες τῆς ἀληθείας, οἱ ὁποῖοι «μένουν ἐν οἷς ἔμαθον καὶ ἐπιστώθησαν» (Β' Τιμ. 3,14), διδάσκοντες μὲ προφητικὴ φωνὴ τὴν ἀλήθεια στοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς προσωποληψίες, κολακεῖες, συμβιβασμούς, διπλωματικὲς διατυπώσεις. Αὐτοί, «ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσ. 4,15), γνωρίζουν,

ὅτι «ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται» (Ματθ. 5,18). Ὁ λόγος τους, λόγος ἀληθινός, αὐθεντικός, σαφής, «τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον» (Ἐβρ. 4,12) εἶναι διαχρονικὸς καὶ πανανθρώπινος.

Ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ προσφέρω συνοπτικὰ στὴν συνέχεια, πρὸς τὸν ἄνθρωπο τῆς τρίτης χιλιετίας, τὸν διαχρονικὸ καὶ πανανθρώπινο λόγο ἑνὸς Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ ἰσαποστόλου καὶ ἱερομάρτυρος Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἐνα λόγο αὐθεντικό, ἀπλό, μεστό, ἐπιγραμματικό, ἐπιβεβαιωμένο μὲ τὸ αἷμα τῆς θυσίας του, ὁ ὁποῖος δείχνει στὸν ἄνθρωπο «τὶ ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ» (Ἐφεσ. 5,10) καὶ τὴν «ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσεται» (Ψαλμ. 142,8) ὁδεύων πρὸς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ο ἅγιος Κοσμᾶς, λοιπόν, γεννήθηκε τὸ 1714 στὸ Μέγα Δένδρο τῆς Αἰτωλίας. Οἱ γονεῖς του, πιθανὸν Ἑπειρωτικῆς καταγωγῆς, ἦταν πτωχοί, ἀλλ' «εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί» (Α, σ. 116), πὺ ἀνέθρεψαν τὸν Κώνστα, ὅπως ἦταν τὸ βαπτιστικό του ὄνομα, «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. 6, 4).

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του πέρασε, ὅπως ὄλα τὰ συνομήλικα παιδιά σ' ἐκεῖνα τὰ δύσβατα, ἀπομονωμένα καὶ ἄγονα μέρη, βοηθῶντας τοὺς γονεῖς του στὶς βιοποριστικὲς ἐργασίες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Ἐπειδὴ, ὅμως, ἡ δίψα γιὰ μάθηση «ἔκαιγε τὰ σωθικά» του, κατέφυγε στὰ εἴκοσί του χρόνια στοὺς διδασκάλους τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλα-

βε τις στοιχειώδεις καὶ ἐγκυκλίους γνώσεις. Αὐτὲς τις γνώσεις, στὴν συνέχεια, μὲ ζῆλο ἱεραποστολικὸ τίς μετέδιδε στὰ παιδιά τῆς περιοχῆς.

Ἄλλ' ἢ λαχτάρα του γιὰ μάθηση ἦταν ἀκόρεστη. Γι' αὐτὸ τὸ 1749, ὅταν ἄρχισε νὰ λειτουργῇ ἡ Ἀθωνιάδα Σχολή, κοντὰ στὴν Μονὴ Βατοπεδίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἔσπευσε ἐκ τῶν πρώτων νὰ ἐγγραφῇ σ' αὐτήν, καίτοι ἦταν ἤδη 35 ἐτῶν. Ἐκεῖ ἐφοίτησε ἐπὶ μία δεκαετία καὶ ἔδρευσε τοὺς καρποὺς τῆς ἀνώτερης θεολογικῆς καὶ θύραθεν παιδείας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους διδασκάλους τῆς ἐποχῆς, ὅπως τὸν Εὐγένιο Βούλγαρι, τὸν Παναγιώτη Παλαμᾶ, τὸν Νεόφυτο Κausοκαλυβίτη κ.ἄ.

Κατὰ τὰ χρόνια αὐτὰ τῶν σπουδῶν του, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τίς Διδαχές του καὶ πληροφορίες συγχρόνων πηγῶν, μελετοῦσε διαρκῶς, ὡσὰν διψασμένο ἐλάφι, τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Ζώντας στὸ Ἅγιον Ὄρος συμμετεῖχε στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες καὶ ἔκανε ὑπακοὴ στοὺς πνευματικούς του πατέρες. Κοντὰ σ' αὐτοὺς ἡσκεῖτο συνειδητὰ καὶ ἐλεύθερα, γιὰ νὰ ὑποτάσῃ «τοὺς τρεῖς ἐχθρούς» (Α₁, σ. 116), τὸν διάβολο, τὴν σάρκα (παλαιὸν ἄνθρωπο) καὶ τὸν κόσμο, πὺ «ὅλος

ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται» (Α΄ Ίω. 5,19), καὶ νὰ μπορῆ ἔτσι νὰ ζῆ κατὰ Χριστόν, ἀληθινά, σὰν αὐθεντικὸ παιδὶ τοῦ Θεοῦ.

Τὸ 1759, σὲ ἡλικία 45 ἐτῶν, ἐκάρη μοναχὸς στὴν Μονὴ Φιλοθέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἔλαβε τὸ μοναχικὸ ὄνομα Κοσμᾶς. Ἐκεῖ στὸ Μοναστήρι ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος (ιερομόναχος), διετέλεσε δὲ γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ ἐφημέριος τῆς Μονῆς.

Ἀπὸ πολὺ παλιά, ὅμως, εἶχε ἀκούσει τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐργασθῆ ὡς ἱεραπόστολος ἀνάμεσα στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὴν ἀναφέρεται μὲ τὰ πάρα κάτω λόγια· «πῶς δὲν πρέπει κανένας χριστιανός, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, νὰ φροντίζει διὰ τοῦ λόγου του μόνον πῶς νὰ σωθῆ, ἀλλὰ νὰ φροντίζει καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς του» (Α₁, σ. 117), πρβλ. (Α΄ Κορ. 10,24 καὶ Φιλιπ. 2,4). Ὁ λόγος αὐτὸς τὸν «ἔτρωγε μέσα εἰς τὴν καρδίαν του τόσους χρόνους ὡσὰν τὸ σκουλήκι ὁποῦ τρώγει τὸ ξύλον» (Α₁ σ. 117). Γι' αὐτό, ἀφοῦ δοκίμασε μὲ μακροχρόνια ὑπομονὴ καὶ ἀδειάλειπτη προσευχὴ τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ συμβουλευθῆκε τοὺς πνευματικούς του πατέρες, τότε, στὰ 1759 ἢ 1760, πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ἔλα-

βε «ἔγγραφον ἄδειαν»⁷ παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ Β΄ τοῦ ἐκ Δελβίνου (1757-1761), προκειμένου νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς ἱεραποστολικές του περιοδεῖες.

Οἱ περιοδεῖες αὐτὲς τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ, τρεῖς ἢ τέσσερις τὸν ἀριθμὸ, καλύπτουν χρονικὰ μιὰν ὀλόκληρη εἰκοσαετία περίπου, μὲ κάποια διαλείμματα, μέχρι τὶς 24 Αὐγούστου τοῦ 1779, ὅποτε μαρτυρικῶς δι' ἀπαγχονισμοῦ ἐπισφράγισε τὴν ἐπίγεια ζωὴ του στὸ Κολικόντασι τῆς Βορείου Ἡπείρου. Μέσα στὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια ἐδίδαξε στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας σὲ τριάντα ἐπαρχίες τοῦ ἱστορικοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορῆ στὴν ἐπιστολή, πὺ ἐστειλε ἀπὸ τὴν γῆ τῆς Ἡπείρου, στὶς 2 Μαρτίου 1779, πρὸς τὸν ἀδελφὸ του, ἱερομόναχο Χρῦσανθο, στὴν Νάξο⁸. Ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ, ὅτι ἐπανελημμένως διέτρεξε τὸ βόρειο καὶ τὸ νότιο τμῆμα τῆς Ἡπείρου κατὰ τὶς περιοδεῖες

---

7. Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι, «Ἀστήρ», 1961³, σ. 202.

8. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς δημοσιεύεται εἰς Μ. Γκιόλια, ὁ Κοσμᾶς Αἰτωλὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἀθήνα «Τυμφρηστός», 1972, σ. 423.

του, διδάσκοντας ἀκατάπαυστα τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος, ἐκοπίασε χάριν τοῦ χειμαζομένου καὶ κινδυνεύοντος ἀπὸ τοὺς ἐξισλαμισμοὺς ἐκκλησιαστικοῦ ποιμνίου, ἐκεῖ ἴδρυσε τὰ περισσότερα σχολεῖα καὶ ἐκεῖ, ὅπως προαναφέραμε, ἐμαρτύρησε καὶ μὲ τὸ αἷμα του ἐπότισε τὸ δένδρο τῆς πίστεως καὶ συνετέλεσε στὴν σωτηρία ἀπείρων ψυχῶν.

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ εἶχαν ἐξαιρετικὴν ἐπίδραση στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Θ' ἀφήσω νὰ μιλήσῃ, γιὰ τὴν συγκλονιστικὴ ἀλλαγὴ ποὺ προκάλεσε στὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἡ ποιμαντικὴ ἐργασία τοῦ ἀγ. Κοσμᾶ, ὁ πρῶτος βιογράφος αὐτοῦ, ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, ὁ ὁποῖος γράφει σχετικῶς στὸ Νέον Μαρτυρολόγιον· «εἰς τούτων τῶν Χριστιανῶν τὰς κεχερσωμένας, καὶ ἐξηγριωμένας καρδίας, σπεύρας τὸν σπόρον τοῦ θείου λόγου ὁ ἱερὸς Κοσμᾶς, ἔκαμε, συνεργούσης τῆς θείας χάριτος, πολλοὺς καὶ μεγάλους καρπούς· διὰ τὶ τοὺς ἀγρίους, ἡμέρωσε· τοὺς ληστάς, κατεπράϋνε· τοὺς ἀσπλάγχχνους καὶ ἀνελεήμονας, ἔδειξεν ἐλεημόνας· τοὺς ἀνευλαβεῖς, ἔκαμεν εὐλαβεῖς, τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ ἀγροίκους εἰς τὰ θεῖα, ἐμαθήτευσε, καὶ τοὺς ἔκα-

με νὰ συντρέχουν εἰς τὰς ἱεράς Ἀκολουθίας· καὶ ὅλους ἀπλῶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἔφερεν εἰς μεγάλην μετάνοιαν, καὶ διόρθωσιν· ὥστε ὁποῦ ἔλεγον ὅλοι, ὅτι εἰς τοὺς καιροὺς των ἐφάνη ἕνας νέος Ἀπόστολος»⁹.

Ἄξια προσοχῆς καὶ μνημονεύσεως εἶναι ἡ μέριμνα τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ γιὰ τὴν ἴδρυση σχολείων καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων¹⁰. Ὁ ἴδιος γράφει πρὸς τὸν ἀδελφὸ τοῦ Χρύσανθο στὴν προαναφερθεῖσα ἐπιστολή, ὅτι μέχρι τότε, 2 Μαρτίου 1779, δηλαδὴ πέντε καὶ πλέον μῆνες πρὸ τῆς διακοπῆς τοῦ ἱεραποστολικοῦ τοῦ ἔργου διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου, εἶχε ιδρύσει, ἐπανδρώσει καὶ θέσει σὲ λειτουργία, «δέκα σχολεῖα Ἑλληνικά», δηλαδή, μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ «διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα», δηλαδή, στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Πολλὰ ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτά, ὅπως

---

9. Ἐνθ. ἀνωτ., σ. 203.

10. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλέπε εἰς Γεωργ. Χρ. Εὐθυμίου, Ἡ μέριμνα τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ διὰ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γράμματα εἰς τὴν Ἡπειρον, Ἀθῆναι 1988, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου, Βόρειος Ἡπειρος - Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Πρακτικὰ Α' Πανελληνίου Ἐπισημονικοῦ Συνεδρίου (Κόνιτσα, 22-24 Αὐγούστου 1987).

γνωρίζουμε από τις πηγές, λειτουργούσαν κανονικά και καρποφόρα για πολλές δεκαετίες μετά τον μαρτυρικό του θάνατο. Ἡ παιδεία στὰ σχολεῖα αὐτὰ παρέιχeto κατὰ κυριολεξίαν δωρεάν, γιὰ «νά μανθάνουν ὅλα τὰ παιδιά καὶ πλούσια καὶ πτωχὰ χωρὶς νὰ πληρώνουν» (Α₁, σ. 142). Ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παιδείας, πὺ παρέιχeto στὰ σχολεῖα, πὺ ἴδρυσεν ὁ ἅγιος Κοσμάς, παρατηροῦμε, ὅτι δὲν ἦταν ἡ παραγωγή αὐτονόμων ἀνθρώπων, κατὰ τὶς ἐπιταγὲς τοῦ ἀθέου Διαφωτισμοῦ, οὔτε ἡ ἀπλή κατάρτιση ψυχρῶν τεχνοκρατῶν, ἀτόμων ἀνωρίμων, μὲ κρίση ταυτότητος, ὑπηρετῶν τοῦ οἰουδήποτε συστήματος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐπεδιώκετο στὰ σχολεῖα αὐτὰ ἦταν ἡ μόρφωση ἀρτίων

ἀνθρώπων, ὀλοκληρωμένων, προσωπικοτήτων, μὲ ἐπίγνωση ταυτότητος καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἐπάρκεια. Καὶ αὐτὸ ἐπετυγχάνετο μὲ τὴν παροχὴ παιδείας, ποὺ ἀντλοῦσε ἀπὸ τὴν ἀκένωτη δεξαμενὴ τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως καὶ τὴν θύραθεν γνώση. Ἡ μελέτη τῶν πηγῶν μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τὰ πλήθη τῶν ἀποφοίτων τῶν σχολείων αὐτῶν μπόρεσαν «καὶ ἑτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. 2,2), ὥστε νὰ προσφέρουν στὸ Γένος «καρπὸν ἑκατονταπλασίονα» (Λουκ. 8,8). Μήπως πρέπει, οἱ ἔχοντες τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα στὴν χώρα μας, νὰ σκύψουν, νὰ μελετήσουν μὲ προσοχὴ καὶ νὰ παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ προσφορὰ τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ;

Ὡς πρὸς τὴν θεματολογία τῶν Διδαχῶν του παρατηροῦμε, ὅτι εἶναι πλουσιωτάτη. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἀπευθυνόμενος σὲ ποικίλα ἀκροατήρια διαφόρων περιοχῶν, ὅπως προαναφέραμε, θίγει πολλὰ θέματα, θεολογικά, ἠθικά, κοινωνικά, παιδαγωγικά κ.ἄ., μὲ τὰ ὁποῖα, ἀντιμετωπίζων τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ προβλήματα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ τοῦ Γένους, συντελεῖ στὴν σωτηρία αὐτῶν.

Ἔτσι, βλέπουμε νὰ διδάσκη μὲ ἀπλότητα, συντομία καὶ σαφήνεια γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα, τὸν Χρι-

στό, τὴν Παναγία, τοὺς Ἁγίους, τὸν Ἄνθρωπο, τοὺς Ἀγγέλους, τὸν Διάβολο, τὴν Ἐκκλησία, τὴν Θεία Λατρεία, τὸ Βάπτισμα, τὸν Γάμο, τὴν Μετάνοια - Ἐξομολόγηση, τὴν Θεία Εὐχαριστία, τὴν Ἱερωσύνη, τὸ Εὐχέλαιο, τὸν Θάνατο καὶ τὰ Ἔσχατα. Μὲ αὐτὰ βοηθεῖ τοὺς ἀκροατὲς του, νὰ γίνουν συνειδητοὶ χριστιανοί, νὰ ἐκτιμοῦν τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεως, νὰ μποροῦν νὰ διακρίνουν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὶς ἀρνητικὲς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὸν ἐξισλαμισμό.

Ἐπισημαίνει καὶ καταπολεμεῖ τὰ πάθη καὶ τὶς ἀμαρτίες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, πού εἶχαν ἐξαπλωθεῖ σὰν μεταδοτικὴ ἀρρώστεια καὶ ἔθεταν σὲ κίνδυνο τοὺς ὑποδούλους χριστιανοὺς σὲ ἐπίπεδο προσωπικό, οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικό. Πιὸ συγκεκριμένα ἀναφέρεται, στὸ μῖσος, τὴν κακία, τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν σκληρότητα, τὴν ἀδικία, τὴν κλοπὴ, τὴν τοκογλυφία, τὴν χαρτοπαιξία, τὴν πλεονεξία, τὸν φόνο, τὴν πορνεία, τὴν μοιχεία, τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἐργασίας, τοῦ ἐκκλησιασμοῦ, τῆς ἐγκρατείας, τῆς συγχωρήσεως κ.ἄ.

Ὅμιλεῖ ἐκτενῶς καὶ προτρέπει μὲ ἔνθεο ζῆλο τοὺς πιστοὺς νὰ βιώνουν τὶς χριστιανικὲς ἀρετές,

πού αποτελοῦν τὸν καρπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (πρβλ. Γαλ. 5,22). Μὲ τὴν ἄσκησιν αὐτῶν πιστεύει, ὅτι μποροῦν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐξουδετερώσουν τὰ ἀντίστοιχα πάθη καὶ ἁμαρτίες καὶ νὰ ζοῦν ὁμορφικῶς εὐλογημένα, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο χορηγεῖται «*πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον*» (Ἰακ. 1, 17). Ἰδιαιτέρως διδάσκει γιὰ τὴν ἀγάπη, τὴν ταπείνωσιν, τὴν πίστην, τὴν ἐλπίδα, τὴν ὑπομονήν, τὴν ὀλιγάρκειαν, τὴν ἐντιμότητα, τὴν ἐγκράτειαν, τὸν σεβασμὸ τοῦ ἄλλου, τὴν ἐργατικότητα, τὴν δικαιοσύνην καὶ προπαντὸς τὴν συγγνώμην.

Παρακινεῖ μὲ κάθε τρόπο τοὺς χριστιανοὺς νὰ τηροῦν τὴν ἀργία τῆς Κυριακῆς, νὰ ἐκκλησιάζωνται, νὰ προσεύχωνται, νὰ νηστεύουν, νὰ ἐλεοῦν, νὰ μένουν μὲ κάθε θυσία σταθεροὶ στὴν πίστη τους καὶ νὰ ἀποφεύγουν κάθε σχέση μὲ τὴν αἵρεσιν, τὴν θρησκείαν τοῦ δυνάστη καὶ τέλος μὲ τὴν μαγείαν, τὴν προλήψεις καὶ τὴν δεισιδαιμονίες, ἐμπνευστῆς τῶν ὁποίων εἶναι ὁ διάβολος καὶ ὄργανά του, «*τέκνα τοῦ διαβόλου*» (Α₂, σ. 168), οἱ διάφοροι μάγοι, μάντις, γητευτές, ἐξορκιστές, ἀστρολόγοι, καφετζοῦδες, χαρτορίχτρες κ.ἄ.

Ἀκόμη ἀναπτύσσει στὴν Διδαχὴν τοῦ τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἰσοτιμία τῶν

φύλων, τοῦ ἄνδρα καὶ τῆς γυναίκα, κυριολεκτικὰ ἐπαναστατικὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ του, τὴν συζυγικὴ πίστη, ἀφοσίωση καὶ ἀνοχὴ ἐν ἀγάπῃ (πρβλ. Ἐφεσ. 4, 2), τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. 6, 4), τὴν κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη, τὴν κατὰ Χριστὸν διαχείριση τοῦ πλούτου, τὶς σχέσεις κλήρου καὶ λαοῦ, τὶς σχέσεις τοῦ λαοῦ πρὸς «τοὺς ἐν ὑπεροχῇ ὄντας» (Α' Τιμ. 2,2), σχέσεις καθοριστικὲς γιὰ τὴν πορεία τοῦ Γένους, κ.ἄ.

Διδάσκει ἀκατάπαυστα γιὰ τὴν σημασία καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ μάθουν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, «γράμματα ἑλληνικά» (B2, σ. 216), γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἔρχωνται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὰ κείμενα τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως, προκειμένου νὰ γνωρίζουν τὴν πίστη τους, τὴν ἱστορία τους καὶ νὰ ἐμπνέωνται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν περιστάσεων τοῦ παρόντος καὶ τῶν προκλήσεων τοῦ μέλλοντος. Στὸν ἴδιο προφανῶς σκοπὸ ἀποβλέπει ὁ Ἅγιος, ὅταν συνιστᾷ στοὺς κατοίκους ὠρισμένων περιοχῶν νὰ ὁμιλοῦν μόνο τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐγκαταλείποντας τὰ γλωσσικὰ μορφώματα (ἀρβανίτικα, βλάχικα), πού γιὰ διαφόρους ἱστορικοὺς λόγους εἶχαν διαδοθεῖ ἐκεῖ.

Ἄπ' ὅλα αὐτά, πού μὲ κάθε συντομία ἐκθέσαμε, ἀναδεικνύεται καθαρὰ ἡ διαχρονικότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Ἐπομένως, εἶναι προφανὴς ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ μηνύματος αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, τῆς «Νέας ἐποχῆς», τῆς «Παγκοσμιοποίησης», πού ἀντιπαλεύουν μὲ τοὺς ἴδιους ἐχθρούς, τὸν διάβολο, τὴν σάρκα (παλαιὸν ἄνθρωπο) καὶ τὸν κόσμο, πού ρέπει στὴν ἁμαρτία. Πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πού κατατρύχονται ἀπὸ τὰ ἴδια πάθη καὶ ἁμαρτίες, πού ἀντιμετωπίζουν καθημερινὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα πάρα πολλές προκλήσεις, πειρασμούς, δοκιμασίες καὶ καλοστημένες παγίδες, κινδυνεύοντας νὰ χάσουν τὴν πίστη, τὸν προσανατολισμό, τὴν ταυτότητά τους, νὰ ἀλλοτριωθοῦν καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν, μέσα ἀπὸ ὁδοὺς «σκολιὰς καὶ διεστραμμένας» (πρβλ. Φιλιπ. 2,15), στὴν ἀπώλεια. Πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πού ἀναζητοῦν τὸν Ἐνα, τὸν Χριστό, «οὗ ἔστι χρεία», γιὰ ν' ἀποκτήσῃ νόημα καὶ ὁμορφιὰ ἡ ζωὴ τους.

Πιστεύω, ὅτι τὸ διαχρονικὸ αὐτὸ μήνυμα τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ πρὸς τὸν ἄνθρωπο τῆς κάθε ἐποχῆς, ἐπομένως καὶ τῆς δικῆς μας, συνοψίζεται σὲ λί-

γες γραμμές μιᾶς Διδαχῆς του, με τὴν παράθεση τῶν ὁποίων κατακλείω τὴν παροῦσα ἐργασία: «Τοῦτο σᾶς λέγω πάλιν καὶ σᾶς παραγγέλλω: κὰν ὁ οὐρανὸς νὰ κατέβῃ κάτω κὰν ἡ γῆ νὰ ἀνέβῃ ἀπάνω κὰν ὅλος ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ καθὼς μέλλει νὰ χαλάσῃ σήμερον αὔριον, νὰ μὴ σᾶς μέλη τι ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Θεός. Τὸ κορμί σας ἄς σᾶς τὸ καύσουν, ἄς σᾶς τὸ τηγανίσουν, τὰ πράγματά σας ἄς σᾶς τὰ πάρουν, μὴ σᾶς μέλη, δῶστε τα, δὲν εἶναι ἐδικά σας. **Ψυχὴ καὶ Χριστὸς** σᾶς χρειάζεται. Ἐτοῦτα τὰ δύο ὅλος ὁ κόσμος νὰ πέσῃ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ σᾶς τὰ πάρῃ, ἔξω ἂν τύχη καὶ τὰ δώσετε μετὸ θέλημά σας. Αὐτὰ τὰ δύο νὰ τὰ φυλάγετε νὰ μὴν τύχη καὶ τὰ χάσετε» (Γ', σ. 240).

